УДК 371.13:7.071.1
DOI: 10.32342/2522-4115-2020-2-20-17

О.І. БОБИР,
аспірантка кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СВІТОБАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Статтю присвячено дослідженню педагогічних умов формування художньо-естетичного світобачення майбутніх художників у процесі фахової підготовки. Розглянуто визначення поняття «умова» у філософських, психологічних та педагогічних словниках. На основі аналізу наукових підходів до тлумачення поняття «педагогічна умова» визначено педагогічні умови формування художньо-естетичного світобачення майбутніх художників, які розуміємо як цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах навчального процесу заходів, що передбачає мотивацію студентів до художньо-творчої діяльності та підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв компонентів художньо-естетичного світобачення. Обґрунтовано сукупність педагогічних умов, які спрямовані на мотивацію студентів до художньо-творчої діяльності та підвищення рівня сформованості показників критеріїв компонентів художньо-естетичного світобачення. До них належать: 1) створення комфортного художньо-творчого середовища в освітньому процесі ЗВО; 2) інтеракція змісту фахових дисциплін з предметами соціально-гуманітарного циклу, спрямована на формування компонентів художньо-естетичного світобачення художників; 3) залучення студентів до позанавчальної художньо-творчої діяльності шляхом активізації внутрішньої мотивації зовнішнім стимулюванням; 4) забезпечення пріоритету практичної діяльності у виконанні художніх завдань через вивчення натури в умовах пленеру. Першу педагогічну умову розглянуто у двох аспектах: художньо-творче середовище як система сприятливих зовнішніх (фізичних) обставин та професійна взаємодія між викладачем і студентами. Друга педагогічна умова розкриває тематичне наповнення предметів соціально-гуманітарного циклу, яке має бути професійно спрямованим та органічно пов'язаним зі спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Третя педагогічна умова розкриває необхідність мотивації студентів, від якої залежить будь-яка діяльність. І четверта умова пояснює необхідність закладення міцного фундаменту фахових знань та умінь засобами пленерного живопису.

Ключові слова: педагогічні умови, художньо-естетичне світобачення, студенти-художники.

Статья посвящена исследованию педагогических условий формирования художественно-эстетического мировоззрения будущих художников в процессе профессиональной подготовки. Рассмотрены определения понятия «условие» в философских, психологических и педагогических словарях. На основе анализа научных подходов к толкованию понятия «педагогическое условие» определены педагогические условия формирования художественно-эстетического мировоззрения будущих художников, которые понимаем как целостный взаимосвязанный комплекс специально созданных в рамках учебного процесса мероприятий, предусматривающий мотивацию студентов к художественно-творческой деятельности, и который повышает уровень сформированности показателей заявленных критериев компонентов художественно-эстетического мировоззрения. Обоснована совокупность педагогических условий, направленных на мотивацию студентов к художественно-творческой деятельности и повышение уровня сформированности показателей критериев компонентов художественно-эстетического мировоззрения. К ним относятся: 1) создание комфортной художественно-творческой среды в образовательном процессе учереждения высшего образования; 2) интеракция содержания профессиональных дисциплин с предметами социально-гуманитарно-

© *О.І. Бобир, 2020*

го цикла, направленная на формирование компонентов художественно-эстетического мировоззрения художников; 3) привлечение студентов к внеучебной художественно-творческой деятельности путем активизации внутренней мотивации внешним стимулированием; 4) обеспечение приоритета практической деятельности в решении художественных задач через изучение натуры в условиях пленэра. Первое педагогическое условие рассмотрено в двух аспектах: художественно-творческая среда как система благоприятных внешних (физических) обстоятельств и профессиональное взаимодействие между преподавателем и студентами. Второе педагогическое условие раскрывает тематическое наполнение предметов социально-гуманитарного цикла, которое должно быть профессионально направленным и органично связанным со специальностью 023 «Изобразительное искусство, декоративное искусство, реставрация». Третье педагогическое условие раскрывает необходимость мотивации студентов, от которой зависит любая деятельность. И четвертое условие объясняет необходимость формирования прочного фундамента профессиональных знаний и умений средствами пленэрной живописи.

Ключевые слова: педагогические условия, художественно-эстетическое мировоззрение, студенты-художники.

Постановка проблеми. В умовах класичних закладів вищої освіти формування художньо-естетичного світобачення у студентів-художників вимагає створення особливих педагогічних умов для набуття означених освітніми програмами компетентностей, що сприятиме ефективній підготовці майбутніх фахівців у галузі знань 02 «Мистецтво». Особлива роль у цьому процесі відводиться викладачу-художнику. Вбачаємо, що чітке окреслення необхідних педагогічних умов для формування художньо-естетичного світобачення у студентів-художників дасть можливість вийти на новий рівень академічної підготовки митців у XXI ст.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти проблеми формування художнього та естетичного світобачення у майбутніх фахівців творчих спеціальностей були об'єктом дослідження таких вчених, як К. Васильковська, Н. Гатеж, Н. Жукова, Т. Затяміна, Л. Лісунова, А. Линовицька, О. Музика, А. Семенюка, Ж. Сіньян, Т. Терентьєва та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак небагато розвідок присвячено проблемі формування художньо-естетичного світобачення саме у студентів-художників в умовах класичного закладу вищої освіти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні низки педагогічних умов, що сприятимуть ефективному формуванню художньо-естетичного світобачення у студентів-художників у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Визначенню та обґрунтуванню педагогічних умов передувало з'ясування сутності означеного поняття, яке має різні тлумачення у науці. Перш за все, звернемося до конкретизації поняття «умова» у довідниковій літературі. У тлумачному словнику сучасної української мови означений термін пояснюється як «…певні обставини, що роблять можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь» [13, с. 421].

У філософському словнику термін «умова» розглядається як фактор («factor» – «чинник»), рушійна сила, причина будь-якого процесу [14]. У психології означена дефініція пояснюється як певна сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на розвиток конкретного процесу [7].

Вагомим є розуміння поняття «педагогічна умова», у якому одні вчені вбачають обставини, за яких покращується процес навчання; а інші – заходи в педагогічному процесі, спрямовані на вирішення освітніх завдань. Відмінність семантики понять «обставини» та «заходи» знаходимо у тлумачному словнику. Так, обставини – явища, події чи факти, які впливають на щось; а заходи – сукупність дій або засобів для досягнення чи здійснення чого-небудь [2]. А. Дранко [5] стверджує, що педагогічні умови – обставини, які сприяють успішній реалізації певного процесу. О. Новіков визначає педагогічні умови обставинами процесу навчання і виховання, що забезпечують досягнення заздалегідь поставленої педагогічної мети [8, с. 32].

Важливими виявилися думки Г. Падалки [10], яка розглядає педагогічні умови саме в мистецькому навчанні. Науковець зазначає, що умови є цілеспрямовано створеними обставинами мистецького навчання, які забезпечують можливість досягнення його результативності.

Педагогічні умови як комплекс педагогічних заходів, спрямованих на успішне здійснення педагогічного процесу, визначає й дослідниця О. Віщенко [3], розглядаючи формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі їх фахової підготовки.

Аналіз поняття «педагогічна умова» вказує на його різноманітне семантичне наповнення. Однак найчастіше така дефініція розглядається науковцями як обставина, що впливає на розвиток педагогічних явищ; а тому педагогічні умови є структурною оболонкою навчального процесу, які сприяють його вдосконаленню. Крім того, проведений аналіз науково-методичної літератури дає можливість стверджувати, що педагогічна умова пов'язана з вирішенням суто педагогічних проблем та розглядається відповідно до завдань дослідної діяльності. Таким чином, ефективному навчанню у закладах вищої освіти передуватиме створення належних педагогічних умов.

Перед визначенням та обґрунтуванням необхідних, на нашу думку, педагогічних умов розглянемо запропоновані умови в розвідках вчених з подібною тематикою.

В. Яюеці [17] у формуванні поліхудожнього світогляду майбутніх учителів вбачає необхідність створення творчої атмосфери на заняттях; забезпечення поліхудожнього простору навчання; інтеграції художніх знань та підтримки творчої ініціативи й самостійності у вирішенні художніх завдань.

Для ефективного формування естетичного світогляду майбутніх учителів образотворчого мистецтва Х. Цзіншен [15] наполягає на доцільності реалізації таких умов: інтеграція дисциплін психолого-педагогічного циклу та дисциплін мистецького спрямування; насичення навчально-виховного середовища вишу естетичним змістом; фасилітаційна підтримка становлення творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Ч. Няньхуа [9] виокремлює такі педагогічні умови формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв: забезпечення системного вивчення художньої інформації, ефективна організація художньо-інформаційного середовища та інтенсифікація художньо-інформаційної діяльності на диригентсько-хорових заняттях.

У нашому дослідженні під ***педагогічними умовами*** *формування художньо-естетичного світобачення майбутніх художників розуміємо цілісний взаємопов'язаний комплекс спеціально створених у межах навчального процесу заходів, що передбачає мотивацію студентів до художньо-творчої діяльності та підвищує рівень сформованості показників заявлених критеріїв компонентів художньо-естетичного світобачення.*

З огляду на вищезазначене, з урахуванням отриманих даних у ході дослідження, передбачаємо, що для ефективного формування художньо-естетичного світобачення майбутніх художників у процесі фахової 4-річної підготовки необхідно забезпечити реалізацію таких *педагогічних умов:*

– створення комфортного художньо-творчого середовища в освітньому процесі ЗВО;

– інтеракція (взаємодія) змісту фахових дисциплін з предметами соціально-гуманітарного циклу, спрямована на формування компонентів художньо-естетичного світобачення художників;

– залучення студентів до позанавчальної художньо-творчої діяльності шляхом активізації внутрішньої мотивації зовнішнім стимулюванням;

– забезпечення пріоритету практичної діяльності у вирішенні художніх завдань через вивчення натури в умовах пленеру.

Варто наголосити, що формування художньо-естетичного світобачення шляхом впровадження означених педагогічних умов буде ефективним лише за їх комплексної реалізації, оскільки такі умови доповнюють одна одну. Розглянемо та проаналізуємо зміст кожної з них у площині нашого дослідження.

Створення комфортного художньо-творчого середовища в освітньому процесі ЗВО. Упевнені, що на формування художньо-естетичного світобачення студентів неабияк впливає середовище, у якому відбувається процес навчання.

Зазначимо, що науковці розглядають різні поняття, пов'язані з навчальним середовищем: «навчальне середовище» (В. Биков, Т. Шмис, Т. Яковенко) «освітнє середовище» (С. Величко, Н. Лобач), «освітньо-виховне середовище» (О. Жаровська, В. Ковальчук),

«виховне середовище» (Т. Ісаєнко, В. Срочиньскі), «розвиваюче освітнє середовище» (І. Карабаєва, С. Смолюк).

Погоджуємося з С. Литвиновою [6], що навчальне середовище є штучно організованою системою, складові якої створюють необхідні умови для досягнення завдань навчання. Відтак, існує потреба створення особливого мистецького простору в умовах закладу вищої освіти, що сприятиме становленню поглядів молодого художника та буде максимально наближувати навчальну діяльність у класичному університеті до подальшої професійної роботи в творчій майстерні.

У дослідженні означена умова розглядається в двох площинах. По-перше, художньо-творче середовище є системою сприятливих зовнішніх (фізичних) обставин, реалізація яких передбачає насичення простору творами мистецтва (кращими зразками академічних робіт з рисунку, живопису та композиції, дібраних з методичного фонду кафедри; репродукціями картин відомих майстрів; оригіналами робіт сучасних майстрів регіону) задля професійного ототожнення себе та ціннісного ставлення до творів мистецтва шляхом візуального сприйняття художньо-естетичної інформації.

По-друге, художньо-творче середовище передбачає професійну взаємодію між викладачем та студентом: створення на заняттях атмосфери творчості; «насичення» майбутніх фахівців художніми враженнями; встановлення довірливих відносин між викладачем та студентами в обговоренні світоглядних позицій художників, що виражені у творах мистецтва; вироблення власних художньо-естетичних поглядів. Така атмосфера можлива за умови створення настанови на успіх, творчу самореалізацію та прагнення до відточування професійної майстерності, активізацію асоціативно-образного мислення. Правильно дібраний стиль спілкування, відповідно до індивідуальних особливостей студентів, сприятиме зникненню напруження під час виконання завдань, створить комфортну та зручну атмосферу [18].

За реалізації умови створення художньо-творчого середовища відбувається занурення в професійну діяльність, а відтак і формування особливого світобачення.

Інтеракція змісту фахових дисциплін з предметами соціально-гуманітарного циклів, спрямована на формування компонентів художньо-естетичного світобачення художників. Передбачаємо, що фундаментальна професійна підготовка майбутніх художників, формування в них художньо-естетичного світобачення буде ефективнішим за умови тісного зв'язку дисциплін образотворчої грамоти та соціально-гуманітарних предметів, у навчальних планах яких буде закладено єдину лінію тематичного наповнення. Вбачаємо, що тематичне наповнення предметів соціально-гуманітарного циклу має бути професійно спрямованим та органічно пов'язаним зі спеціальністю «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», що дозволить студентам глибше опанувати фахові знання, а відтак, сформувати художньо-естетичне світобачення.

Означена педагогічна умова зорієнтована на формування професійно-когнітивного компоненту художньо-естетичного світобачення художників.

Залучення студентів до позанавчальної художньо-творчої діяльності шляхом активізації внутрішньої мотивації зовнішнім стимулюванням. Переконані, що від рівня мотивації залежить продуктивність будь-якої дії, а відтак, підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності необхідно здійснювати з опорою на мотивацію, що буде рушійною силою для позанавчальної художньо-творчої праці. Мотиви є внутрішніми спонуканнями особистості до того чи іншого виду активності та пов'язані із задоволенням певної потреби [11, с. 220]. Н. Волкова [4] зазначає, що навчальна діяльність студентів може бути визначена низкою таких мотивів: зовнішнім схваленням, професійною спрямованістю та саморозвитком. Поділяємо думки О. Білоус [1], що особливістю самостійної роботи студентів є виконання ними завдання без чіткого інструктажу від викладача та без контролю у відкритій формі за його виконанням. Відтак, позанавчальна художньо-творча діяльність студентів сприятиме самостійному пошуку шляхів виконання поставлених завдань.

З метою уточнення заявленого в умові поняття «художньо-творча діяльність», розглянемо феномен творчості.

Поділяємо думки С. Шандрука [16], що творчість є продуктивною діяльністю, яка дає можливість для створення якісно нових, оригінальних, неповторних та значущих матеріаль-

них і духовних цінностей. Художньо-творча діяльність є специфічним видом естетичної діяльності, продуктом якої є твори мистецтва, створені людиною та адресовані людині, яка може їх сприймати або не сприймати відповідно до рівня власного художньо-естетичного світобачення.

За реалізації умови залучення студентів до позанавчальної художньо-творчої діяльності шляхом активізації внутрішньої мотивації, сподіваємось на підвищення мотиваційно-ціннісного, саморегуляційного та діяльнісного компонентів художньо-естетичного світобачення.

Забезпечення пріоритету практичної діяльності у вирішенні художніх завдань через вивчення натури в умовах пленеру. Як зазначає О. Сова [12], навчання живописної грамоти ґрунтується на візуальному пізнанні навколишньої дійсності, що можливе лише в умовах роботи на природі.

За реалізації умови вивчення натури на пленері студенти зможуть: відчути тональні та колірні відношення в просторі, оволодіти передачею глибини простору, набути досвіду роботи «а la prima» задля передачі швидкоплинного настрою в пейзажі; крім того, активізується самостійна творча діяльність студентів, спонукання їх до творчих пошуків, розробки індивідуальної манери виконання та пошуків власного «творчого обличчя».

Означена педагогічна умова передбачає закладення міцного фундаменту фахових знань і умінь засобами пленерного живопису та формування діяльнісного компонента художньо-естетичного світобачення майбутніх художників.

Висновок. Підсумовуючи, зазначимо, що ефективність формування художньо-естетичного світобачення у студентів-художників у процесі фахової підготовки забезпечується через реалізацію низки педагогічних умов, до яких належать: створення комфортного художньо-творчого середовища в освітньому процесі ЗВО; інтеракція змісту фахових дисциплін з предметами соціально-гуманітарного циклу, спрямована на формування компонентів художньо-естетичного світобачення художників; залучення студентів до позанавчальної художньо-творчої діяльності шляхом активізації внутрішньої мотивації зовнішнім стимулюванням; забезпечення пріоритету практичної діяльності у виконанні художніх завдань через вивчення натури в умовах пленеру.

Список використаної літератури

1. Білоус О.С. Особливості організації самостійної роботи студентів ВНЗ. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. *Педагогічні науки.* 2016. № 1 (11). С. 153–157.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 ; уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.

3. Віщенко О.В. Формування художньо-образного мислення майбутніх модельєрів-перукарів у процесі фахової підготовки : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2019. 268 с.

4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.

5. Дранко А.А. Педагогічні умови формування готовності майбутніх пілотів до професійної взаємодії. *Педагогічна майстерність: методологія, теорія, технології*. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2018. С. 60.

6. Литвинова С.Г. Розвиток навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу як наукова проблема. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2014. № 1. С. 39–47.

7. Максименко С.Д. Психологія особистості : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : КММ, 2007. 295 с.

8. Новиков А.М. Основания педагогики. Пособие для авторов учебников и преподавателей. Москва : Эгвес, 2010. 208 с.

9. Няньхуа Ч. Педагогічні умови формування художньо-інформаційної компетентності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць*. 2016. Вип. 21 (26). С. 59–62.

10. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

11. Психология : словарь под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Москва : Политиздат, 1990. 494 с.

12. Сова О.С. Формування художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі пленерної практики : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 325 с.

13. Тлумачний словник сучасної української мови: бл. 50000 сл.; уклад. І.М. Забіяка. Київ : Арій, 2007. 512 с.

14. Філософський словник : 2000 ст. За ред. В.І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : УРЕ, 1986. 768 с.

15. Цзіншен Х. Педагогічні умови формування естетичного світогляду в майбутніх учителів образотворчого мистецтва : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2017. 20 с.

16. Шандрук С. Творчість як употужнення здібностей особистості. *Психологія і суспільство.* 2015. № 3. С. 86–91.

17. Яюеці В. Формування поліхудожнього світогляду майбутніх учителів музики Китаю та України в процесі фортепіанного навчання : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2019. 246 с.

18. Volkova N., Tarnopolsky O., Olyinik I. The individual style of speech of teachers from higher education institutions as an indicator of pedagogical professionalism. *Espacios*. Vol. 40 (№ 17). 2019. P. 20